

De basis vergeten

Over de blinde vlek van de torenbouwers. Genesis 11.1-9, Markus 10.17-31

Dit is de laatste preek in de serie over het jaarthema “blinde vlekken” in dit najaar. We hebben verhalen behandeld uit Genesis 1 t/m 11, waarin dé ultieme blinde vlek van de mensheid centraal staat: namelijk *onbewust* God naar de kroon te willen steken. We lazen het in het paradijsverhaal, wanneer de mens denkt de vrouw te kunnen claimen als zijn bezit, terwijl ze beiden naar Gods beeld en gelijkenis geschapen zijn. We lazen het bij de boom in het midden van het paradijs, waarin de slang de mens voorhield dat hij als God kon zijn: “Kennende goed en kwaad”. We lazen het bij Kaïn en Abel, waarin Kaïn uiteindelijk het niet kan hebben dat God het offer van Abel wel ziet en het zijne niet, in plaats van blij te zijn voor zijn broer, en daarom zijn leven neemt, terwijl God daarover gaat. We lazen het bij het begin van het verhaal van Noach, waarin de giganten deden wat ze wilden zonder zich van iemand wat aan te hoeven trekken omdat ze dachten dat ze godenzonen waren. En nu, hoe zit het met het verhaal van de toren van Babel?

Het verhaaltje is in verhouding maar klein, zo ingeklemd tussen het lange Noachverhaal, en de lijst met nakomelingen van Sem – Noach’s oudste zoon – en daarna het verhaal van de roeping van Abram, waar volgens de Rabbijnen het eigenlijke verbondsverhaal pas begint. Het zijn maar 9 verzen. Maar ook hier zien we mensen die zich groter willen maken dan ze zijn. Nu letterlijk door een toren tot in de hemel te bouwen. Ze willen daarmee “een naam maken voor zichzelf” zodat ze niet over de aarde verspreid zouden raken. En dat is ook voor ons heel herkenbaar. Diep van binnen wil niemand met een beetje zelfbewustzijn, naamloos ten onder gaan. Iedereen wil iets nalaten. De een natuurlijk meer dan de ander. Maar een volstrekt anoniem bestaan, zonder sporen of indrukken op deze wereld, wordt eigenlijk beschouwd als iets tragisch. Diep van binnen willen we de wereld

allemaal een klein beetje veranderen. Al is het maar “door een steen in de rivier te gooien”.

Ook de torenbouwers, hier de hele aardse mensheid dus eigenlijk, willen dat ook. Daar is dus niets onnatuurlijks of ongewoons aan. Net als iedere Franse president een naam wil maken voor zichzelf door een opvallend bouwwerk na te laten, zo willen deze mensen dat ook. En het lukt ze: ze spreken dezelfde taal, iets dat heel handig is. Kijk maar naar wat de Verenigde Staten voor hebben op Europa: ze spreken allemaal dezelfde taal, althans qua woorden en grammatica. Of iedereen elkaar verstaat is natuurlijk een tweede, maar in ieder geval zijn de minimale randvoorwaarden voor wederzijds begrip aanwezig. Ook de mensen in Babel hebben dat: één eenheidstaal. Bovendien hebben ze een belangrijke uitvinding gedaan: de eenheidssteen: de baksteen. Probeer maar eens een wolkenkrabber te bouwen van natuursteen. Dat lukt niet. Iedere cultuur die belangrijke gebouwde monumenten heeft nagelaten, had in ieder geval een soort eenheidssteen om mee te werken: of het nu de piramides in Egypte en in Zuid-Amerika waren, of de Griekse en Romeinse bouwwerken: allen zijn opgetrokken uit eenheidsstenen.

Er is dus een eenheidstaal, en er is een eenheidssteen. Bovendien hebben ze cement om de stenen nog vaster met elkaar te verbinden. Niets staat hun meer in de weg, om te bouwen wat ze ook maar willen. Ook de locatie om te bouwen is goed gekozen: een stabiele vlakte van rivierklei, onder in een brede vallei. Dus gaan ze aan het bouwen aan hun stad, met een toren die tot in de hemel reikt. Iedereen kent natuurlijk de tóren van Babel, maar ze bouwen meteen een hele stad eromheen. De toren en de stad zijn een twee-eenheid, die zorgt dat de mensen zich op die plek blijven samenballen.

Ook in deze tijd is het inzicht doorgebroken, dat voor een goede welvaart, er stédén nodig zijn. Gróte steden, liefst zo groot als Londen, Parijs, New York, Tokyo. Dat werk. En onze Randstad? Die is niet groot genoeg, zeggen de deskundigen. Zelfs niet als je Amsterdam, Haarlem,

Den Haag, Rotterdam, Leiden, Zoetermeer, Delft en Utrecht bij elkaar optelt. Wel heb je dan genoeg inwoners, maar, zo zeggen ze: ze wonen te veel verspreid. Voor een succesvolle stad, moet je honderdduizenden, nee miljoenen mensen hebben, liefst zo veel mogelijk hutjemutje op elkaar gepakt. En het unieke, maar ook de grootste handicap van onze Randstad is dat het midden juist leeg is: het Groene Hart. Daar zou juist een toren moeten staan met een stad eromheen. Net zoals midden in de Noordoostpolder. Daar staat de grote Poldertoren midden in Emmeloord. Het is geen kerktoren, het is geen watertoren, nee het is de Póldertoren. Daar neergezet door de planologen om de boeren in de polder te laten zien: hier gebeurt het, hier is de stad, hier moet je wezen.

De inwoners van Babel, bestaande uit de hele toenmalige mensheid, zijn dus bezig met een ambitieus project. Een project om hun hele samenleving te maken, te plannen, en zo veel mogelijk garanties voor succes en welvaart in te bouwen. Het Babylon in de oudheid moet ook een indrukwekkende, economische grootheid zijn geweest. Daar gebeurde het: daar werd het rekenen, het boekhouden en het schrijven uitgevonden. Daar was de meeste werkgelegenheid, en daar was het meeste culturele leven. Ook tegenwoordig zien demografen (dat zijn de wetenschappers die zich bezighouden met bevolkingen: waar wonen ze, wat doen ze, en waar groeit of krimpt de bevolking?) dat bijvoorbeeld nieuw ingekomen burgers, vluchtelingen die geen band hebben met een bepaalde streek, uiteindelijk allemaal naar de grote stad trekken, omdat ze daar de meeste economische kansen vinden. En uit gebieden die toch al krimpgebieden zijn, daar trekken ook de meeste migranten uit weg. Wat dat betreft hoeven we hier in Steenwijkerland niet bang te zijn dat we overspoeld zullen worden met vluchtelingen. Uiteindelijk verdwijnen die allemaal naar de grote steden.

Maar God ziet dat ambitieuze project. Niet voor niets zien we op de gravure van Escher de Toren van Babel vanuit Gods perspectief: vanaf

zijn hoge plaats daalt hij af en kijkt hij neer op de krioelende mierenhoop die de mensheid heet. “Dit is één volk en ze spreken allemaal een en dezelfde taal, dacht de HEER, en wat ze nu doen is nog maar het begin (“dit zijn nog maar de *weeën*,” staat er letterlijk in het Hebreeuws). Alles wat ze verder nog van plan zijn, ligt nu binnen hun bereik.” God kijkt neer op dat gekrioel en besluit er een einde aan te maken. De grote vraag is: waarom?

Want het is toch goed als mensen samenwerken? In het onderwijs is het juist het hoogste doel dat leerlingen leren sámenwerken. Ook later is het van belang, wil men iets bereiken. Lijkt God hiermee niet een jaloerse en kinderachtige God, die het niet kan hebben dat mensen, onafhankelijk van Hem, tot grote hoogte kunnen stijgen? Lijkt Hij niet een God die er genoeg in scheidt, om de mens klein en hulpeloos te laten blijven?

Waar is Hij bang voor?! Wat is het begin, wat zijn de *weeën* die Hij nu ziet, en wat is het gevolg dat Hij wél ziet ontstaan, en wij mensen niet? Het staat niet in dit verhaal, maar afgeleid uit de voorafgaande verhalen moeten we concluderen dat het gaat om de menselijke overmoed. Als de mens te veel in zichzelf gaat geloven, dan vergeet hij wie hij werkelijk is, en vallen er uiteindelijk slachtoffers, en stort alles in elkaar. Het gaat God niet om zichzelf, maar om het behoud van de mensheid als een liefdevolle familie. We zagen het bijvoorbeeld bij de bankencrisis van de afgelopen jaren. Vanaf de jaren '90 groeiden de financiële bomen tot in de hemel. Door leningen uit te geven – die, laten we eerlijk zijn, de mensen ook maar wat gretig aangingen – werd de economie enorm gestimuleerd. Er leek een welvaart te zijn waar iedereen blij van werd. De bomen bleven maar groeien, totdat ergens een barstje in het glazuur kwam, en iemand *nu* zijn geld terug wilde. “Nee, niet volgende maand, of volgend jaar, *nu*.” Toen moest die ander ook achter zijn geld aan, en die ook weer, en zo voort, en toen kwam de hele kredietmachine knarsend tot stilstand, omdat ze uiteindelijk bij mensen uitkwamen die hun schuld *niet* meer konden betalen. Die

worden altijd het slachtoffer. Want aan schuldkwijtschelding – sabbatsjaren en jubeljaren – doen we tegenwoordig niet meer.

Als de mens kan doen wat hij wil, en alleen nog maar hoger, duurder, beter wil, dan ontstaat er een blinde vlek. Een blinde vlek voor de basis, de onderkant. Dan wordt het een reus met lemen voeten en stort de boel in. We zagen het bij het spel Jenga: de mens lijkt neurologisch voorgeprogrammeerd om risico's te nemen. En als er geen instanties zijn die met een helikoperblik het totaalplaatje in de gaten houden, dan eindigt het in een tranendal. Dan zullen de laatsten de eersten zijn en de eersten de laatsten, en dan zal de onderste steen boven komen.

God lost het op door de taal van de mensen te verwarren, en ze zo over de aarde te verspreiden. Wat is daar nu de winst van? Het is, zoals Karin Petter – die vorige maand al over deze tekst preekte – zei: de mensen leren dan om weer rekening te houden met elkaar. Mensen die in aanraking komen met een vreemde taal en cultuur zijn voorzichtiger, houden meer rekening met een ander en stellen zich bescheidener op, dan wanneer ze 'onder elkaar' zijn. Dat is de les die we telkens weer moeten leren: zo zou het eigenlijk altijd moeten zijn.

Als je in een vreemd huis te gast bent luister je beter, observeer je scherper, en vestig je minder de aandacht op jezelf, maar pas je je aan en probeer je eerst de ander te leren kennen. Zo deed Jezus het ook toen hij tegen de rijke man zei: "Waarom noemt u mij goed? Niemand is goed, behalve God". Hij probeerde naar de rijke man af te dalen die hem op een voetstuk had gezet, door goed naar zijn probleem te luisteren, en hem niet te veroordelen, maar hem te troosten met de woorden: "Bij mensen is dat onmogelijk, maar bij God is alles mogelijk". De leerlingen daarentegen hadden zich al rijk gerekend, want zij konden erop pochen dat ze al hun bezittingen hadden verkocht, en dachten daarom hun plaatsje in de hemel al verdiend te hebben. En juist dáárom waren zij niet beter dan de torenbouwers van Babel, en zeker niet beter dan de rijke man. Nee, uiteindelijk is God

niet door menselijke ambitie, kracht of handigheid te benaderen, maar alleen door eerbied, bescheidenheid en naastenliefde. Naastenliefde die niets anders dan die ander tot doel heeft als een broeder of zuster.

Rekening houden met elkaar, en je naaste echt zien en echt horen. Dat is wat de verhalen van de eerste 11 hoofdstukken van Genesis, én van de Toren van Babel, ons leren, en dat is wat Jezus hier toepast. “De steen die de bouwlieden hebben afgekeurd, is de hoeksteen geworden.” Dat is de basis waaraan altijd gewerkt moet worden, en die basis mogen we nooit uit het oog verliezen. Wij als gemeente zijn geroepen om in navolging van Jezus, die basis te zijn.

Amen